

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертацію

Наталії Степанівни Голод на тему «Драматургічні категорії в системі художнього мислення Василя Стефаника» (Івано-Франківськ, 2021. 224 с.), подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія

Актуальність теми дисертаційної роботи

Дослідження ідіостилю Василя Стефаника, його творчого методу в українському літературознавстві у контексті генологічного аналізу художньої літератури межі XIX – початку XX століття, донині проводилося спорадично. Наукової студії, яка б узагальнювала особливості функціонування драматургічних категорій у його творчості у контексті доби дотепер, на жаль, не існувало.

У дисертації Наталії Голод розглянуто дифузію жанрів у генологічній картині творчої спадщини Василя Стефаника, проаналізовано авторські інтенції цього письменника, означено місце мистця у його тяжінні до драматургізації епосу у контексті розвитку тенденцій світової літератури, в контекстуальному просторі суспільно-політичної та мистецької дійсності, продемонстровано особливості ідіостильової манери автора. У цьому новизна даної роботи, а, з огляду на відсутність в українському літературознавстві комплексного дослідження драматургічних категорій мистецької спадщини В. Стефаника, – її актуальність. Об'єктом дослідження дисертантка обирає прозові твори мистця, його публіцистику та епістолярну спадщину. Тому подана до захисту дисертаційна робота Наталії Голод є актуальною, а вибір теми – логічно вмотивованим.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність

З перспективи вивчення поставленої проблеми структура рецензованого дослідження є оптимальною. Дисертація складається з трьох розділів, співмірних між собою за обсягом і глибиною аналізу. У вступі визначено мету дослідження, задекларовано методи реалізації поставлених завдань, обґрунтовано актуальність роботи, її наукову новизну, вказано практичну цінність результатів дисертації.

Матеріалом для дисертації став масив прозової творчої спадщини письменника, його публіцистична творчість та епістолярна спадщина. Залучення художньо-літературного матеріалу та листування дозволяє достатньо повно й багатогранно висвітлити як драматургічні категорії як у контексті літературно-мистецької доби, так і в суспільно-політичному контексті його життя і творчості.

Дослідницька стратегія дисертації ґрунтується на широкому колі наукових джерел. Зокрема йдеться про студії І. Денисюка, Н. Копистянської, Т. Бовсунівської, Н. Шумило, Н. Калениченко, Т. Гундорової, С. Хороба, В. Миронюк, Ф. Білецького, А. Ткаченка, М. Кодака, Н. Мафтин, Н. Бернадської, М. Бахтіна, Ц. Тодорова та інших.

Вивчення у дисертації проблеми драматургічності в літературознавчому й мистецтвознавчому дискурсах вимагало чіткої диференціації та ідентифікації семантичних полів понять, пов'язаних із драмою («драма», «драматургія», «драматизм», «драматичність», «драматургічність») та тетром («театральність», «сценічність»). Важливим для обґрунтованості наукових положень дослідження є те, що дисертантка, опрацьовуючи увесь масив дослідницької літератури й аналізуючи твори й епістолярію письменника, висновує свої концептуальні наукові засновки і висновки, наголошуючи, наприклад, щодо трансформаційних змін генерики межі XIX – XX століть: «...Детермінанти цього явища слід шукати у зовнішньолітературних (історичних, політичних,

економічних, соціальних, культурних); внутрішньолітературних (іманентних законах і закономірностях розвитку світової та національної літератур); та індивідуально-авторських (трансформаційній здатності творчого методу письменника) чинниках». Отож, «індивідуальний творчий метод Василя Стефаника резонував із “вимогами часу”, спрямованими на пошуки адекватних форм і засобів художнього зображення, здатних відобразити тектонічні зміни в культурно-історичному розвитку людства й релевантними до інтенсифікації загального розвитку світового й національного літературного процесу» (с. 57-58). Можна погодитися й із позицією авторки щодо художніх пошуків і знахідок Стефаника, прозу якого «слід розглядати у контексті епічно-драматичної прози, враховуючи те, що новела як жанр тяжіє до гібридного єднання із драмою», а саме «синхронізація експериментального потенціалу новели з індивідуальною новаторською майстерністю Василя Стефаника стала запорукою оригінальності й ідейно-естетичної значущості творчості покутянина та посприяла модернізації української літератури й оновленню її жарново-стилістичної палітри» (с. 58).

Перший розділ дослідження – «Категорії епічного та драматургічного в історико-теоретичному осмисленні літературознавців» – присвячений проблемам осмислення дифузії жанрів у теоретичному дослідницькому дискурсі. У цьому розділі дисертантка справедливо доводить, що тенденція до синтезування нових жанрових форм і модифікацій у літературі відзначається перманентністю і супроводжує весь її історичний розвиток, а експериментальні пошуки нових мистецьких засобів вираження авторських ідей у добу Модернізму посилили інтенсивність синтезування гібридних жанрів і форм у літературі – навіть виходячи за межі не тільки родів літератури, а й за межі літератури.

У цьому ж розділі розглянуто й особливості трансформаційного потенціалу малої прози в контексті літературного процесу. Авторка приходить до висновку, що інтенсивний розвиток малої прози у період *fin de siècle* пов'язаний із прискореними процесами цивілізаційного розвитку, змінами

соціально-економічних формацій, швидкого розвитку науково-технічного прогресу. Малу прозу Стефаника дисертантка пропонує розглядати в особливій системі художніх координат: у динамічності змін суспільного життя; в жанровому просторі малої епічно-драматичної прози, як вираження тенденцій тогочасної літератури до життєнаповненості; крізь призму еластичності жанру, який був здатним виражати й динаміку суспільних перетворень, і розривати й долати межі між усталеними родо-видовими правилами. Додаймо, що дослідниця розглядає категорію драматургічності як таку, що відноситься й до стилістики, й до поетики.

У другому розділі («Родо-видові особливості художньої прози Василя Стефаника») дисертантка досліджує проблемно-тематичне наповнення його прози, її жанрово-стильових питомостей та особливостей нових форм художнього вираження діалектичної єдності народницького та модерністичного дискурсів – як головної домінанти Стефаникового художнього свідображення. Третій розділ – «Категорії драматургічності як ферменти модернізації художньої прози Василя Стефаника» – присвячений студіям особливої художньої відповідності понять драматургічності, експресіоністичності та психологізму у новелістиці письменника, а також театральних категорій монологу, діалогу та полілогу як особливих художніх засобів драматизації та сценічної візуалізації.

Загалом можна зауважити, що дисертантка приходить до цілком обґрунтованого висновку, що «драматургічні категорії були невід'ємним складником естетичної свідомості Василя Стефаника. Саме Стефаникове вміння *побачити самому* й *уміння дати побачити читачеві* відкрило письменникові шлях до оновлення індивідуального творчого методу, а українській літературі – можливість модернізуватися й розвиватися в унісон із тенденціями світового літературного процесу. Як драматургічність стала однією з ключових категорій новелістики Василя Стефаника, так і новелістика Василя Стефаника стала ключовим елементом української літератури кінця XIX – початку XX століть» (с. 198-199).

Доказовість представлених у роботі положень – одна із важливих прикмет значущості представленого наукового дослідження. У дисертації задекларовано науково обґрунтовані положення, які опираються на всеохопному й багатоплановому аналізі як теоретичного матеріалу, так і вивченні художніх текстів, публіцистики та епістолярії мистця.

Можна твердити, що дисертантка повнозначно досягла задекларованої мети. Висновки у дисертації чіткі й обґрунтовані й відображають результати дослідницького пошуку авторки.

Наукова новизна одержаних результатів, їх теоретична і практична значущість

Найбільш істотні наукові результати, уміщені в роботі, можна означити такими положеннями:

- у дисертації Н. Голод проаналізовано міждисциплінарне поняття «драматургічності», яке проведене в оперті на систематизацію та узагальнення теоретичних підходів до його визначення у філологічних наукових студіях; окреслено специфіку поняття контексту в межах літературознавства, обґрунтовано застосування цих узагальнень при вивченні творчої спадщини В. Стефаника;

- досліджено трансформаційний потенціал прози Василя Стефаника в контексті генологічної проблеми дифузії жанрів та з урахуванням історичних особливостей розвитку української та світової літератур;

- задекларовано особливу тривимірну систему координат для вивчення драматургічності Стефаникової творчості з відповідним проектуванням зазначеного феномену на осі діячності, синхронії та особливостей індивідуального творчого методу письменника;

- досліджено культурно-історичні та індивідуально-авторські детермінанти Стефаникового тяжіння до пошуків гібридних жанрів у творчості;

— задекларовано й простудійовано причини та параметри конгруентності категорій драматургічності й експресіоністичності у прозі мистця.

— визначено детермінанти індивідуально-авторської майстерності щодо використання засобів драматизації та сценічної візуалізації у новелістиці Василя Стефаника.

— вивчено вплив новаторських тенденцій у прозі Василя Стефаника на характер подальшого розвитку українського та загальноєвропейського літературного процесу.

У дисертації розвинуто ідеї теорії літератури, компаративістики, україністики, української літератури. Дисертантка окреслила поняття «драматургічності» і продемонструвала, як на основі цих положень можна представити трансформацію жанрів у Стефановиковій творчості у контексті суспільних, політичних, національних, культурних проблем, виокремила домінанти його ідейно-естетичного, аксіологічного, філософського бачення світу.

Цілком відповідним запропонованому дослідженню є використані у роботі генологічний аналіз, культурно-історичний, біографічний, психологічні підходи та підходи культурно-історичної школи, метод інтертекстуального аналізу у поєднанні з низкою інших традиційних наукових парадигм. Опертя на ідеї категорії драматургічності дало змогу розгорнути творчість письменника і розглянути її жанрову специфіку в історичному, соціокультурному, біографічному, психологічному, літературному контекстах реалізації його творів.

Прикладний характер одержаних результатів та основних ідей наукового дослідження бачиться у тому, що матеріали роботи знайдуть застосування як у викладанні курсів у закладах вищої освіти теорії літератури, компаративістики, історії української літератури, так і на уроках позакласного читання в загальноосвітній школі.

Відповідність дисертації встановленим вимогам

У дисертації Наталії Голод дотримано усіх вимог до логіко-структурної схеми наукової роботи. Отримані наукові результати цілком відповідають задекларованій меті та завданням дослідження. Порушень академічної доброчесності не виявлено. Результати наукового пошуку широко апробовано на міжнародних і всеукраїнських наукових форумах. Авторські напрацювання викладено у 8 одноосібних публікаціях (із них – 7 статей у провідних фахових виданнях України, 1 – у закордонному періодичному науковому виданні). Засвідчуємо, що публікації висвітлюють матеріал усіх розділів дослідження. Кількість і обсяг публікацій відповідають усім чинним вимогам до оприлюднення матеріалів дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної роботи

Як і кожна наукова робота, дисертація Наталії Голод є доброю підставою для наукових дискусій і обміну думками. Не применшуючи наукового здобутку дисертації, слід зробити кілька зауважень до роботи:

1. Як видається, в роботі варто було б точніше окреслити ті прозові твори (бодай дескриптивно), які дисертантці не вдалося залучити до свого дослідження. Це б показало, з одного боку, наскільки повно в роботі використано прозову творчу художню спадщину Стефаника для виявлення проявів категорії драматургічності у них, а, з іншого, окреслило б наступну перспективу для досліджень творчого доробку письменника.
2. У контексті аналізу побудов внутрішньо-психологічних колізій у прозі Василя Стефаника як синтезу у його художньому мисленні імпресіонізму, експресіонізму та символізму, чи не варто б розглядати контекстуальну зумовленість творення у його новелістиці внутрішньо-психологічних колізій ще й зростанням у період *fin de siècle* та початку ХХ століття зацікавленості психоаналізом, психічними патологіями, бурхливим розвитком ідей

інтроспекції людської душі (чи архетипної поведінки цілих груп), спроб пояснення їх поведінкових патернів насамперед, Зигмундом Фройдом та Карлом Густавом Юнгом.

3. Матеріалом дослідження роботи Наталії Голод є художня проза Василя Стефаника, а також його епістолярій і публіцистика. Скрупульозне й поглиблене дослідження категорії драматургічності цих творів як невід'ємного компонента художнього мислення, дозволяє побачити нові виміри функціонування індивідуально-авторської особливості творчого методу письменника. Чи не варто було б у дисертації, при дослідженні категорії драматургічності розглянути (бодай дескриптивно) її динаміку не тільки у Стефаника, а й на прикладі кількох знакових творів інших українських прозаїків, означити, як художнє мислення Василя Стефаника вплинуло (чи розвивалося паралельно до інших) на українську прозу Модернізму, щоб підтвердити цілком вірний і справедливий висновок авторки про те, що «індивідуально-авторська особливість творчого методу письменника, суголосна з тенденціями у розвитку українського та світового літературного процесу кінця XIX – початку XX століть».

4. Ґрунтуючись на попередньому зауваженні, можливо слід було б (теж бодай коротко) показати, на прикладі аналізу кількох знакових творів інших європейських новелістів, як категорії драматургічності визначають особливості їх творчих підходів, щоб крізь компаративістичну перспективу прослідкувати подібності й відмінності в реалізації Стефаником, наприклад, театральних категорій монологу, діалогу та полілогу (як особливих художніх засобів драматизації). Таке порівняння новелістики В. Стефаника із новелістикою українських письменників та авторів з інших літератур дозволило б побачити й рельєфніше окреслити використання засобів драматизації та сценічної візуалізації у Стефаниковій новелістиці та «вплив новаторських тенденцій у прозі Василя Стефаника на характер подальшого розвитку українського та загальноєвропейського літературного процесу» (с. 17).

Загальний висновок

Стверджую, що наукова робота Наталії Голод є оригінальним та самостійним дослідженням. У ній представлено науково обґрунтовані положення, вона містить новизну висновків і практичну цінність. Науковий рівень дослідження високий, заявлену тему розкрита повністю. Вважаю, що запропонована дисертація є безсумнівним науковим внеском в історію української літератури та теорію літератури, компаративістику; вона розширює, узагальнює й поглиблює знання про творчість письменника Василя Стефаника, про особливості його ідіостилю та поетики, з'ясовує роль драматургічних категорій у просторі художнього мислення мистця та кореляцію його індивідуально-авторських домінант у розвитку українського та світового літературного процесу межі XIX та XX століть. Дисертація Наталії Голод на тему «Драматургічні категорії в системі художнього мислення Василя Стефаника» відповідає усім вимогам пп. 9-18 «Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 6 березня 2019 р. (із змінами), а її авторка заслуговує присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія.

Офіційний опонент

доктор філологічних наук, професор,

професор кафедри української літератури та теорії літератури

Дрогобицького державного педагогічного університету

імені Івана Франка

у *Набитович*

Ігор Набитович

Трикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника
03.04-50/64
11 01 22

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Підпис *Набитович*
ЗАСВІДЧУЮ
вчений секретар *[підпис]*

